

כתובת האתר של ישיבת "אשרי האיש" – ההרצאות של הרב יוסף צ. בן-פורת

www.emuna.info

שיחתו השבועית של ראש הישיבה – הרב יוסף צ. בן-פורת

"הכרת הטוב" – לבוא עולם, המעולה שבגורמי התשובה!

פרשת נצבים – שנת תשע"א

אֲשֶׁר אֲנִי מֵצֹנֶן הַיּוֹם" (ח) "כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי מֵצֹנֶן הַיּוֹם" (יא). ועל כך כתב הרמב"ן: "אבל המצוה הזאת על התשובה הנזכרת". הרי לנו, שהמצוה בה' הידיעה, היא מצוות התשובה.

הבה נתבונן מהי הדרך שמביאה את האדם לתשובה? התבוננות ראשונית בפסוק מלמדת אותנו, כי יש שתי דרכים לתשובה: דרך הטוב ודרך הרע.

"וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ נְהַשְׁבֶּתָּ אֶל לְבָבְךָ וְגו' וְשָׁבִתָּ וְגו'" (ל, א-ב).

כלומר, יש ואדם חוזר בתשובה דווקא מתוך המצב הטוב שבו הוא שרוי. ויש אדם שהגיע אל התשובה בגלל שהגיע למצב מאוד קשה ומיוסר. ונראה את דבריו של רבינו בחיי ז"ל בספרו "חובת הלבבות", שעליו כתב רבי יונה לאנדסופר ז"ל [תלח-תעג 1678-1713] בעל "מעיל צדקה" בצוואתו (סי' לג):

"וצריך האדם להתדבק מאד בספר חובת הלבבות אשר משם יקח פנימיות המדות המובחרות לעבודת ה' ב"ה וב"ש, וצריך להעמיק בו יותר ממה שיעמיק האדם בלימוד נגעים ואהלות ושיטות עמוקות, לגודל פנימיות ודקותו".

גם רבינו החיד"א ז"ל כתב: "רבינו בחיי חיבר ספרו הקדוש חובת הלבבות כו' והקורא בספרו ובהקדמתו יראה תוקף קדושתו, ודבריו חיים וקיימים והיו למאורות" (שם הגדולים, מערכת גדולים, אות ב). בשער התשובה (פ"ו) מנתח רבינו ז"ל את הסיבות המביאות את האדם לחזור

את פרשת נצבים סידרו חכמינו ז"ל שתקרא לפני ראש השנה. רמז גדול יש בדבר, שאנו מתכוונים לאותו יום גדול ונכבד, שבו נתייצב כולנו למשפט לפני בורא עולמים. זה הפירוש:

"אֲתֶם נֹצְבִים הַיּוֹם כְּלָכֶם לִפְנֵי ה' אֱ-לֹהֵיכֶם רְאִשֵׁיכֶם שְׁבִטֵיכֶם זִקְנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל: טַפְּכֶם נְשֵׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ מֵחֹטֵב עֲצֶיךָ עַד שְׂאֵב מִימֶיךָ" (כט, ט-י).

כלומר, שלפני ה' אין משוא פנים לאיש, הגדול שבגדולים והקטן שבקטנים, כולם שווים בפניו את כולם יעמיד במשפט כש"כ: "הצור תמים פָּעָלוּ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט" (לב, ד).

זכיתי לשמוע מפי זקן ראשי הישיבות, הגאון הגדול רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, שפירש את הפסוק: "לְמִשְׁפָּטֶיךָ עֲמָדוֹ הַיּוֹם כִּי הָפֵל עֲבָדֶיךָ" (תהלים קיט, צא), הלא דרכו של עולם, שכשמוזמינים אדם למשפט שולחים לו מכתב, ברם, הוא מנסה להתחמק ומבקש דחיות עם תירוצים שונים. אבל הנה, אנחנו כלל ישראל, מתייצבים כולנו למשפטו של בורא עולם מבלי שקבלנו כל הזמנה, מבלי שננסה להתחמק ולבקש דחיות ובכך, "לְמִשְׁפָּטֶיךָ עֲמָדוֹ הַיּוֹם". ישנה הוכחה טובה ביותר, שאכן "הָפֵל עֲבָדֶיךָ" – כולנו מקבלים עלינו עבדות ה'. זו הסגולה הטובה ביותר כדי לזכות בדין, כמו שאנו אומרים בתפילה: "לקונה עבדיו ביום דין".

הנה בפרשה זו מדברת התורה באופן גלוי על חזרה בתשובה. "וְשָׁבִתָּ עַד ה' אֱ-לֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ" (ל, ב), "וְנָתַתָּה תְּשׁוּבָה וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' וְעָשִׂיתָ אֶת כָּל מִצְוֹתָיו

על כן, מי שאינו 'נבל', אלא 'חיי', הרי שמתקיים בו מה שאמר המלך החכם: "וְהָיָה יָתֵן אֶל לְבָבוֹ" (קהלת ז, ב). שאין זה נאה לנהוג כלפי בורא עולם בכפיות טובה, ודבר זה מביא אותו לשמוע לכל מצוות ה' ולשוב בתשובה שלמה.

סיכומו של דבר, **יושרו הפנימי** של אדם זה הביאו להיטיב את דרכיו. לכן, אותו אדם ישמש מופת לאנשים רבים השואלים תמיד, למה פלוני חזר בתשובה? ומנסים למצוא הסבר. כנראה שהיה לו משבר... כנראה שהיו לו צרות... וכיוצא ב. אבל, כשרואים שאדם חוזר מתוך הכרת האמת הפנימית שלו, הרי בכך הוא מקדש שם שמים ברבים.

בשער הבחינה מאריך רבינו ז"ל, שעל האדם לשים על ליבו שחסד ה' עליו התחיל עוד בהיותו ברחם אמו. עובדה שהוא יצא שלם בכל איבריו החיצוניים ובריא בכל המערכת הפנימית, היא דבר מופלא שאין דעת האדם יורדת עד עומקו. והנה, כל זה ניתן לו בחינם. הלוא, אדם שיוצא בעל מוס, אפילו קטן ביותר, שאחת מידיו, רגליו, אוזניו, עיניו ארוכה או גדולה יותר מרעותה, הלוא, הוא מתבייש לצאת בחברה ומוכן להשקיע ממון רב, כדי לעבור טיפולים וניתוחים כדי לתקן את המעוות, אם בכלל אפשרי הדבר. אם הפגם זה דבר חשוב יותר, כגון בלב, בקיבה, במעיים או בריאה, ודאי שהוא מוכן לתת את כל הונו כדי לשקם ולשפר את בריאותו. אם כן, האם יש גבול לחוב שיש לאדם כלפי בוראו ויוצרו?!

בכל בוקר ובוקר כשקם האדם ובוחן את איבריו, הוא נותן שבח ותהילה לבורא עולם, על תקינות גופו ואיבריו. אך זה התעורר, והנה, עיניו רואות. כפוי הטובה מקבל זאת כדבר המובן מאליה, אבל בעל הנפש הישרה, יודע, שעליו לשלם עבור זאת לבורא עולם, על כן הוא מברך "פוקח עיוורים". עתה הוא עובר למצב של ישיבה, ומתברר, שגם מערכת העצבים והשרירים פועלת, ומיד אומר בשמחה "מתיר אסורים". הנה הוא נעמד והוא נוכח לדעת, שגם היום בורא עולם נתן לו את האפשרות לעמוד על רגליו ולהלך בהם. דבר שלא ניתן לעשרות מיליוני בני אדם, שהיו מוכנים לעשות כל מה שיוטל עליהם, בכדי לקבל יכולת זאת. מיד הוא אומר לבורא עולם בהכנעה ובאהבה: "זוקף כפופים".

וכך ניתן להאריך ולפרט, עוד הרבה דפים ואפילו ספרים שלמים, על חסדי ה' בכל עת ושעה. בטעות ובטיפשות חושבים אנשים, שככל שהמדע מתפתח יותר, הוא

בתשובה. כדרכו, לאורך כל ספרו הוא נותן לכל דבר מניין ומספר. לדבריו, התעוררות האדם לחזור בתשובה נובעת מתוך אחד מארבעת הגורמים הבאים:

"האחד - מחוזק הכרת האדם את

א-להיו, ובחינתו בהתמדת טובתו עליו, ומה שהוא חייב עליה מעבודתו, ושמור מצוותיו, והיזהר ממה שהזהיר... והוא ראוי לסלוח לו ולקרב אותו..."

בשער הבחינה, האריך רבינו ז"ל לבאר, שעיקר עבודת ה' של האדם צריכה לנבוע מתוך מידת הכרת הטוב. לכן טען, שהמידה שיש להשרישה ביותר, אצל האדם היא, מידת "הכרת הטוב". כפי שהוכיח הנביא את ישראל: "יָדַע שׁוֹר קָנָהוּ נַחֲמֹר אָבוֹס בְּעָלָיו וְשָׂכָאֵל לֹא יָדַע עָמִי לֹא הִתְבּוֹנֵן" (ישעיה א, ג). שאפילו לחמור שהוא בהמה פשוטה, שאינה חכמה ביותר, יש רגש עמוק של הכרת הטוב למי שנותן לה אוכל. ונוסיף אנו, שידועות עובדות למכביר על הנאמנות העצומה שמגלה הכלב לאדוניו, נותן לחמו, עד כדי כך, שהוא מוכן למסור את נפשו ולמות, בכדי לגונן על בעליו ולהצילו מפגיעה או ממוות. ואילו, ישראל שגמל להם השי"ת טוב עד בלי די, אינם מגלים תובנה זו והם כפויי טובה באופן חמור ביותר. שם מאריך רבינו ז"ל לבאר, שעל האדם להתבונן ולזכור את כל הטובות שגמל עמו בוראו, למן היותו בבטן אמו ועד היום הזה. את כל החסד שגמל עם כלל ישראל למן הזמן אשר הציל את אברהם מאור כשדים ועד תקופתנו אנו.

מתבאר אפוא, שתכונת הכרת הטוב היא אבן בניין יסודית בנפש בעלי החיים. הסיבה שרוב בני האדם אינם מכירים טובה, לא למיטיביהם ולא לאלוקיהם היא, מפני שהם השחיתו, ביודעין את אותה מידה יקרה. הוא אשר זועק משה רבינו: "הֲלֵה' תִּגְמְלוּ זֹאת עִם נָבֵל וְלֹא חָכָם הֲלֹא הוּא אֲבִיךָ קִנֵּךְ הוּא עֲשֶׂךָ נִיכְנֵךְ" (דברים לב, ו). כלומר, שכפוי טובה מכונה "נבל", זאת מפני, שהחלק היסודי שבו 'מת'! צמח שנמצא בתהליכי גסיסה מכונה 'נובל', בהמה שמתה נקראת 'נבלה', על אותו משקל, אדם שנעלם לו החלק האלמנטארי מכונה 'נבל'. כך מצאנו גם ביחס לאדם בשם נבל, שעליו אמר דוד הע"ה, שהיה כפוי טובה ביותר: "וַיֵּשֶׁב לִי רָעָה תַּחַת טוֹבָהּ וְגו' " (שם"א כה, כא). אביגיל אשת נבל, הגדירה אותו: "כִּי כִשְׁמוֹ כֵּן הוּא נָבֵל שְׁמוֹ וְנָבֵלָה עֲמֹ" (שם"א כה, כה).

ואילו תשובה מאהבה הופכת את העוונות והפשעים למצוות, לזכויות. הווי אומר, מהלך החורג מחוקי הטבע.

מבואר בספרים, שעל כל דבר יש מלאך ממונה, חוץ מהתשובה. שאין שום מלאך שממונה על התשובה. היא נתונה ישירות למרותו של בורא עולם. כמו שאמרו חז"ל: "אמר רבי לוי גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר (הושע יד, ב): 'שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱ-לֹהֶיךָ' " (יומא פו, א).

ומרומז הדבר בפסוקים שהביא הרמב"ם (הלי' תשובה ז, ו):

"גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה שנאמר: 'שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱ-לֹהֶיךָ' (הושע יד, ב) ונאמר: 'וְלֹא שִׁבְתָּם עַדִּי נָאִם ה' " (עמוס ד, ו), ונאמר: 'אִם תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל נָאִם ה' אֱ-לֹהֵי תְשׁוּבָה' (ירמיה ד, א), כלומר אם תחזור בתשובה **בי תדבק**."

ונלענ"ד, שההסבר והסיבה לכך הוא, שהמלאכים שנבראו ביום השני לבריאה, מפעילים רק את חוקי הטבע השולטים בעולם. אבל דבר שהוא היפך מחוקי הטבע, אינו נותן בשליטתם, אלא רק אצל בורא עולמים. שגם המלאכים נתונים תחת שלטון הזמן, על כן, אין הם יכולים לתקן בהווה את מה שנעשה בעבר. רק השי"ת אין בו שלטון הזמן, מפני שהזמן הוא מן הברואים, כש"כ הרמב"ם במו"נ. ואילו הבוי"ת הוא: "היה הווה ויהיה", דבר שמסומל בשם המפורש, שהוא שם הוי"ה ב"ה.

"**והשני** - בעת שתבואה תוכחת הבורא יתברך, והכלמתו על רוע מעשיו ומפעליו... או מתורת ה' הנאמנה, או מפי מורה לעבודת הא-להים... ויעץ אותו לשוב אליו, והבטיחו שימחול לו, והזכירו רוב טובותיו וחסדיו עליו, ושב אליו ונכנע אליו" (חנה"ל, שם).

הסוג השני שבחזורי התשובה, לא התעורר מעצמו לחזור בתשובה, אלא ששמע מאחד מחכמי הדור דברי מוסר ותוכחה, או שמצא אחד מכתבי הקודש דברי חכמה ודעת, וכך השתכנע שדרכו אינה אמיתית, אין הוא ממלא את ייעודו עלי אדמות, וכדי שייטב לו בעולם הזה ובעולם הבא, עליו לשוב בתשובה.

אותו אדם נמצא בדרגה נמוכה יותר מהשב בתשובה על פי הדרך הראשונה, מפני שהתעוררותו נגרמה על ידי גורם חיצוני. אמנם, התהליך נעשה מתוך בחירתו

מפחית את עוצמתה של האמונה. ולא היא. ככל שאנו למדים יותר אודות מורכבותו של גוף האדם, כפי שהתבטא איש מדע מפורסם שקרא לספרו "גוף האדם מכונה שלא תאמן". רואים אנו עד כמה עצומה חכמת הבורא, עד כמה הוא מיטיב לנו, וכמה נכון המשפט שאנו חוזרים עליו מספר פעמים ביום: "שָׁאֵם יִפְתַּח אֶחָד מֵהֶם אוֹ יִסְתֵּם אֶחָד מֵהֶם אִי אֶפְשָׁר לְהִתְקַיֵּם וְלַעֲמֹד לִפְנֵיךָ אֶפְּלוּ שְׁעָה אֶחָת". לכן, גדלה הכרת הטוב שלנו, ועלינו לשמוח עד בלי די שהבוי"ת נתן לנו מצוות, שבאמצעותן אנו יכולים, כביכול, 'לשלם לו' על הטובות הרבות. כפי ששואל המשורר: "מָה אֶשִׁיב לָה' כָּל תַּגְּמוּלוֹהִי עָלַי"?! (תהלים קטז, יב).

אז מבין האדם שגם האפשרות שניתנה לו לחזור בתשובה, היא דבר מופלא עד מאוד, שמסמל את חסד הבורא עם עמו ישראל. כש"כ החסיד רבינו יונה מגרונדי ז"ל:

"מן הטובות אשר היטיב השם

יתברך עם בְּרֹאֵיו, כִּי הֵכִין לָהֶם הַדֶּרֶךְ לַעֲלוֹת מִתּוֹךְ פַּחַת מַעֲשֵׂיהֶם וְלָנוֹס מִפַּח פְּשָׁעֵיהֶם, לַחֲשׂוֹךְ נִפְשָׁם מִנִּי - שַׁחַת וּלְהַשִּׁיב מַעְלֵיהֶם אֶפּוֹ, וְלַמָּדָם וְהַזְהִירָם לְשׁוּב אֵלָיו כִּי יִחְטְאוּ לֹ לְרֹב טוֹבוֹ וְיִשְׁרֹו, כִּי הוּא יָדַע יִצְרָם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כה, ח): 'טוֹב - וְיִשְׁרֹו יִי עַל - כֵּן יוֹרָה חֲטָאִים בִּדְרֹךְךָ' " (שערי תשובה, שער א, א).

פירוש דבריו הוא, אחד הכללים היסודיים המוכר במדעי הטבע הוא, שחץ הזמן הוא בלתי הפיך. הווי אומר, כל דבר שנעשה לא ניתן לשנותו - רטרואקטיבית - למפרע. יוצא אפוא, שהאדם שחטא לא יכול לתקן את מעשיו כאילו לא היו כלל וכלל. לדוגמא, אם אדם יחתוך את אצבעו או את אצבע זולתו, במזיד או בשוגג, ולאחר מכן יתחרט עד עומק נשמתו, האם האצבע תגדל חזרה? ודאי שלא! כפי שביטא זאת רבינו משה חיים לוצאטו ז"ל בספר "מסילת ישרים":

"כִּי הִנֵּה בָּאֵמֶת אֵיךְ יִתְקַן הָאָדָם אֶת אֲשֶׁר עָנֹת וְהִחְטָא כָּבֵד נַעֲשֶׂה? הֲרִי שְׁרָצַח הָאָדָם אֶת חֲבֵרוֹ, הֲרִי שֶׁנֶּאֱפָ, אֵיךְ יוּכַל לְתַקֵּן הַדָּבָר הַזֶּה? **הַיּוּכַל לְהַסִּיר הַמַּעֲשֶׂה הָעָשׂוִי מִן הַמַּצִּיאוֹת?**"

(פ"ד)

והנה ביחס ליחזרה בתשובה יש יוצא מן הכלל אחד ויחיד, אשר תשובה מיראה משנה למפרע את החטאים מזדון לשוגג.

" והשלישי - כשהוא רואה נסיון הבורא וחזק ענשו למי שהלך בדרכו לצאת מעבודתו, יווסר בו וישוב אל ה' מיראתו ענשו ונקמתו החזקה.... וישוב מתחנן אל אדוניו למחול לו ולסלוח עוונותיו קודם שיבואנו העונש..." (חנה"ל, שם).

אותו אדם התבונן מה עלה בגורלם של אלה שסרו מדרך ה', שאף על פי שבתחילתם נראה שהם נהנים מאוד, ויוצרים את הרושם שאין דין ואין דין, הרי שסופם רע ומר. כמעט כולם, סובלים מחלות וייסורי גוף, בעיות נפשיות הגורמות להם להזדקק לטיפולים פסיכולוגיים או פסיכיאטריים. הרס חיי הזוגיות, משברים קשים ביחסייהם עם הבנים, נזקים קשים בתחום הכלכלי וכיוצ"ב. ישנן עבודות מדעיות המוכיחות, שאורך החיים של שומרי תורה ומצוות, גדול במוצע בשליש מאלה שאינם שותומ"צ. השוואה שעשו קופות החולים בבתי המרקחת הוכיחה, שצריכות התרופות בשכונות החרדיות, קטנה בשליש מזו שבשכונות לא חרדיות.

הוא מגיע למסקנה, ש'סוף גנב לתליה', ובסופו של דבר בורא עולם חזק מכולם, ואין מי שיחמוק מעונשו, כמו שאמרו חז"ל (ירושלמי ביצה טז, א), שכל האומר הקב"ה ותרן, יחתכו מעיו, אלא שהוא מאריך אפו כדי לתת לחוטא אפשרות לחזור בו ולהינצל מן העונש. אבל, אם אינו שב מחטאו הרי שבסופו של דבר, גובה הבוי"ת את חובו ומענישו. כמו שאמר הלל:

"אף הוא קָאָה גְּלָגְלַת אַחַת שְׁצָפָה עַל פְּנֵי הַמָּיִם. אָמַר, עַל דְּאֵטְפֶּת, אֵטְפֹד. וְסוֹף מְטִיפִיד. יְטוּפוֹן" (אבות ב, ו).

ופירש הרמב"ם ז"ל: "רוצה לומר שאתה נהרג בעבור שהרגת זולתך, ואשר הרגך עתיד ליהרג. הכוונה בזה המאמר **שפעולות הרעות ישובו בראש עושיהם** כמו שאמר: 'עוֹנוֹתָיו יִלְכְּדוּ אֶת הַכֹּשֵׁעַ וְגו' (משלי ה, כב), ואומר: 'בֹּרַךְ כָּכָה נִיחַפְּרָהוּ' (תהלים ז, טז)... וזה דבר הנראה לעין בכל עת ובכל זמן ובכל מקום, **שכל מי שיעשה רע...** שהוא עצמו יוזק מן הרעות ההם בעצמם אשר חידש".

הווי אומר, שהלל הזקן אמר את דברו, לא מחמת רוח הקודש שהיתה בו, אלא מחמת חכמתו. כל מי שעניינים לו יכול להגיע לאותה מסקנה. כל מי שמכיר קצת את

החופשית אבל, נגרם והוזן 'מבחוץ'. רואים מדברי רבינו ז"ל, שחזרה בתשובה הבאה על ידי שכנוע שכלי על ידי גורם חיצוני, נמוכה בערכה מזו הבאה מתוך ה'אני' הפנימי של האדם. זו תפיסה שונה מזו השגורה בפי הכל, הרואה בהתעוררות האינטלקטואלית את הפסגה שבחזרה בתשובה.

יתכן שההסבר לכך נמצא בדברי רבינו חיים ויטל ז"ל בתחילת "שערי קדושה", שהנפש היסודית מתבטאת במידותיו של האדם. לכן עבודת המידות ותיקונן היא 'ראשית חכמה' וקודמת ונעלית על ההשגות השיכליות. אי לכך, אדם שחוזר בתשובה מפני שהתעוררה אצלו מידת "הכרת הטוב", **מוכיח שיש לו 'צורת אדם'**, ולכן הוא זוכה לקרבת ה' גדולה יותר!

אכן, ביחס למאות אלפי החוזרים בתשובה בימינו, ניתן לומר שהם שייכים לסוג הזה. הם חזרו אל האמונה לקיום תורה ומצוות, על ידי שקראו ספרי עיון ומוסר, שמעו הרצאות מסוגים שונים והתברר להם, שמשה אמת ותורתו אמת ולכן, מיהרו וקיבלו על עצמם עול מלכות שמים. חלקם אף פנה ללמוד בישיבה, ומהם יצאו אף גדולי תורה והוראה.

הסיבה שהם לא התעוררו על ידי מידת "הכרת הטוב", היא מפני שהחינוך המודרני משחית מידה זו, עוקר אותה משורשה, על ידי החינוך הקלוקל שייסדו 'חכמים להרע', שבנו את הפילוסופיה המודרנית של החינוך. המחנכת את האדם לא לכיבוד הורים – שעל פי תפיסת רבותינו הראשונים שורשה בהכרת הטוב – אלא, לניצולם באופן מירבי. לאנוכיות – אגואיזם – בצורתו האבסולוטית ביותר. אף תורת הסוציאליזם נבנתה על אגואיזם, עוזר לאחרים כדי שיעזרו לך! לכן, כפיות הטובה היא המידה השולטת בחיי הפרט והכלל.

לכן היינו עדים שראש עיר גדולה בישראל, שעלה לשלטון אך ורק בקולות החרדיים, התנהג כלפיהם באופן גרוע ביותר. אף ראש ממשלה שזכה בתפקידו רק בקולות החרדיים, התייחס אליהם בכפיות טובה נוראה. הוא לא החוויר ולא הסמיק, כשנשאל, כיצד הוא יוצר העדפות לטובת מגזרי האוכלוסייה מדושני עונג, שכלל וכלל לא תמכו בו, על חשבון הציבור החרדי הנתון במצוקה כלכלית, שאת מצבו הוא מרע עוד יותר. זאת מפני, ש'כפיות טובה' אינה התנהגות שלילית, באמות המידה של הציבור שלא זכה להתחנך על ברכי המוסר התורני.

סובלים צרות ויסורים ואחריתם רעה מאוד, אמר בליבו, 'מקרה בלבד הוא', ואילו הרעה לא תגיע. רק כשהתקיים בו הפסוק: "נִכְוֹנוּ לַלְצִים שְׁפָטִים וּמַהֲלָמוֹת לָגוּ כְּסִילִים" (משלי יט, כט), נכנע ליבו הערל והחליט לשוב בתשובה.

בסיומו של הפרק, כותב רבינו ז"ל, שהאדם שחוזר בתשובה באחד משלושת האופניים הראשונים, תשובתו מתקבלת לאלתר. אבל מי ששייך לסוג הרביעי של החוזרים בתשובה, הרי שאין תשובתו מתקבלת בקלות.

"מי שלא שב עד שחל עליו העונש

ונתייסר בו. והוא הרחוק שבשבים לקבל הא-להים תשובתו ולמחול חטאו, עד שישוב אל ה' ויראה מן החרטה והעזיבה ובקשת המחילה בלבו ובלשונו ובתנועותיו מה שיחייב למחול לו ולקבל תשובתו ולעבור על פשעיו".

הסיבה היא, שרבים מהחוזרים בתשובה נוהגים כפי 'מנהג פרעה', כשרע להם הם עוזבים את החטא, מתחילים ללמוד תורה ולקיים מצוות. אבל מיד כשמצבם משתפר, הם מתחילים לשוב לדרך הרעה. הרי, שתשובתם לא היתה כנה ואמיתית, אלא מעין הטעייה של הקב"ה, כביכול. לא אחד ולא שניים שניגשו אלי, כדי לקבל עצה והדרכה סיפרו לי: "חזרתי בתשובה כבר שלוש פעמים", או אף ארבע פעמים! לכן עליהם להוכיח שתשובתם כנה ואמיתית.

סיכום: פרשת נצבים שקוראים לפני ראש השנה, מרמזת שאנו מתייצבים למשפטו של בורא עולמים, שם הכל שווים! בפרשה זו מוזכרת מצוות התשובה כמה פעמים. שתי דרכים לחזרה בתשובה האחת – כשיבין האדם עד כמה הוא עטוף בברכת ה', על כן עליו לפרוע חובו ולקיים מצוותיו. והשניה – כשיבואו עליו הרבה קללות וצרות, יבין שהדרך היחידה להימלט מהם, היא חזרה בתשובה. התשובה הנולדת על ידי 'הכרת הטוב' היא המעולה ביותר. זו הנולדת על ידי עונשי ה' היא הנמוכה ביותר.

הפירמדה של עולם הפשע, יודע, שאף אחד מראשי 'משפחת הפשע' לא מת על מיטתו, ולא יצא מן העולם מבלי לקבל את עונשו. כולם 'חוסלו' על ידי יריביהם. רובם עונו בצורה נוראה על ידי פושעים אחרים, והאחרים קבלו זאת ישירות מידי שמים, על ידי מחלות ויסורים נוראיים. הסיבה שכולם חושבים ש'רשע טוב לו' היא, מפני שכשהוא נמצא במצב ש'טוב לו' הוא מושך את תשומת ליבם של הכל. ברם, בשעה שהוא מתחיל ללקות, להתייסר ולהתדרדר, הוא ירד מן הכותרות, נמצא בשולי החברה ורק בני משפחתו, אם בכלל, יודעים עד כמה הוא אומלל. אותו אדם עליו מדבר רבינו ז"ל, ניחון בעין בוחנת וראה, ש'שופט כל הארץ' אכן עושה משפט. הוא הבחין ש"משפטי ה' אמת צדקו ויחידו" (תהלים יט, י). לכן הוא ירא לנפשו, שבקרוב **"ישלח לו חשבון"** על כל החטאים שעשה, ואז מרה תהיה אחריתו! לכן החליט לחזור בתשובה.

"והרביעי - בבוא עונש הבורא

עליו במין ממני הצרות, וכיון שהרגיש בו, נעור והקיץ משנתו, ושב אל א-להים מחטאו... ואמר (דברי הימים ב לג יב): 'וַיִּקְרָא לוֹ חֶלֶה אֶת פְּנֵי ה' אֶל-לִהּ וַיִּפְנֶעַ מֵאֲדָ' (חזק"ל, שם).

הסוג הרביעי אליו מתייחס רבינו ז"ל, הוא אותו אדם שעליו דיברו חז"ל (ברכות ה, א): "אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו שנאמר: 'נִחַפְּשָׁה דְרָכֵינוּ וְנִחַקְּקָה וְנִשְׁוֹבָה עַד ה' " (איכה ג, ה). עד שבאו עליו יסורים לא חש לחזור בתשובה וחשב, שיוכל להמשיך להמרות את פי ה' מבלי שיעונה לו כל רע. שעליו כתוב בתורת משה:

"פֶּן יֵשׁ בָּכֶם שֹׁרֵשׁ פְּרָה רָאשׁ וְלֹעָנָה: וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים הַזֵּאת וְהִתְבָּרַךְ בְּלִבּוֹ לֵאמֹר שְׁלוֹם יְהִיָּה לִּי כִּי בְּשִׁרְרוֹת לִבִּי אֵלַךְ לְמַעַן סְפוֹת הַרְנָה אֶת הַצִּמָּאָה: לֹא יֵאָבֶה ה' סֶלַח לוֹ" (דברים כט, יז-יט).

הווי אומר, שלאותו אדם לא רק שאבדה הכרת הטוב, אלא שגם מכל מה שלמד וקרא בתורה שבכתב ושבעל פה, העדיף להתעלם. דברי מוסר ותוכחה ששמע, עברו לו 'ליד האוזניים', כשראה שהרשעים